

УДК 930 (430+477) "18"

М. Стельмах, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

НІМЕЦЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІОГРАФІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.П. БУЗЕСКУЛА

У статті аналізуються праці харківського історика-античника В.П. Бузескула, присвячені розвитку німецької історіографії та окремих видатних істориків ХІХ століття.

Ключові слова: В.П. Бузескул, Харківський університет, німецька історична наука ХІХ ст., Л. фон Ранке, Г. Зібель, Т. Моммзен, В. Гізебрехт.

Однією із характерних рис російської історичної науки ХІХ ст. була зацікавленість у працях та науковій спадщині німецьких істориків. Найкращі випускники університетів Російської імперії відряджалися до Німеччини для прослуховування лекцій визнаних та досвідчених німецьких істориків, ознайомлення із їхніми працями, підготовки до наукової та викладацької діяльності у вітчизняних університетах. Однією з причин зацікавленості в німецькій історіографії, на думку професора Харківського університету М.Н. Петрова, була "універсальність" німецької історичної науки. Обіймаючи в своїх дослідженнях всі часи та народи, вона була важливою основою для будь-якої серйозної історичної освіти [11, с. 60].

Відомим дослідником німецької історичної школи був В.П. Бузескул (1858-1931) – професор Харківського університету, визначний історик-античник. Закінчивши харківську гімназію із золотою медаллю, Владислав Петрович вступив до Харківського університету на історико-філологічний факультет, який закінчив у 1880 р. Як підкреслюють сучасні дослідники, Бузескул, на відміну від багатьох тогочасних спеціалістів античності, був не філологом-класиком, а істориком, "вмілював працю у сфері конкретно-історичних з такими ж плідними дослідженнями у сфері історії та теорії історичної науки" [12, с. 29]. З 1886 р. він читає в Харківському університеті загальні курси з грецької та нової історії. Бузескул вивів на новий рівень дослідження політичних форм античного світу, глибоко, в контексті соціальної історії, прослідкував зародження та розвиток найбільш досконалої з цих форм – античної демократії. Його праці "Історія афінської демократії" та "Вступ в історію Давньої Греції" не втратили своєї актуальності до сьогоднішнього дня. Окрім досліджень грецької історії, Бузескула цікавила історія стародавнього Єгипту, середньовічна та культурна історія Європи ХІХ ст. тощо [1, 2, 9, 10, 14]. Проте в даній статті ми зупинимось на працях Бузескула, присвячених німецькій історичній науці та окремих її представників, що складає вагомий частину його історіографічної спадщини, яка ще не була предметом спеціального дослідження. Ці праці умовно можна класифікувати на узагальнюючі, присвячені загальному розвитку німецької історичної науки в ХІХ ст., історіографічні огляди з окремих напрямів, статті та некрологи з оглядом творчості окремих видатних представників німецької історичної науки, рецензії тощо.

У 1885 р. в Журналі Міністерства Народного Освіти виходить рецензія Бузескула "Всесвітня історія Ранке", присвячена детальному аналізу та вивченню величезної за обсягом та змістом праці німецького історика Л. фон Ранке. На думку харківського вченого "Всесвітня історія" була новаторською працею, оскільки до Ранке жоден із дослідників не робив такого глибокого та великого за обсягом дослідження самостійно. Бузескул звертає увагу на особливість праці: "Не хто-небудь, а саме Ранке зміг виконати подібне завдання. Його довге життя, більш ніж півстолітня наукова діяльність, безпристрасність, критичний талант, надзвичайне вміння пред-

ставляти взаємодію та контраст різних моментів, перевага універсально-історичної точки зору в попередніх його працях, в яких історія окремих країн розглядається здебільшого у зв'язку із загальноєвропейськими відносинами, – все це робило спробу успішною" [3, с. 235]. Бузескул звертає увагу на визначення Ранке поняття "всесвітньої історії", яка є не простим збірником окремих історій народів, що означало б губити зв'язок речей, а є пізнанням цього взаємозв'язку, предметом якої є – історичне життя, яке переходить від однієї нації до іншої, від одного кола народів до іншого. Ранке розглядає всі події, відображені в джерелах, з позиції нерозривного зв'язку між ними, навіть якщо на перший погляд, вони не пов'язані між собою. Таким підходом відрізняється 4-та частина праці, в якій історик ще раз наголошує на тісний зв'язок та неподільність усіх історичних подій.

Значну увагу Бузескул приділяє майстерній критиці Ранке джерел. На думку німецького історика, критика повинна займатися не одними лише недоліками та помилками, які зустрічаються у джерелах, її справа – зрозуміти та оцінити самих авторів, кожен з яких є представником свого часу, релігії, національності, до якої він належить. Ознайомлюючись з їхніми свідченнями та фактами, ми в той же час знайомимось із духовним розвитком та станом життя суспільства авторів тієї епохи. Такий підхід вирізняє Ранке з поміж інших істориків. Подібній критиці Ранке піддає твори Прокопія Кесарійського та інших відомих істориків. Вивчаючи джерела, історик робить висновок, що не завжди лише політичний аспект грає визначну роль в історії, часто особистий фактор теж є значною перевагою в прийнятті епохальних рішень. "Всесвітня історія" є поєднанням опису політичних та культурних проблем людства. Останній момент є надзвичайно важливим, адже на сторінках твору ми знаходимо рядки, присвячені грецькій поезії, філософії, описам повсякденного життя. Але великим недоліком "Всесвітньої історії" Ранке є повна відсутність економічної та соціальної історії [3, с. 245]. Неможливо пояснити тієї події в історії, не враховуючи економіку та настрої того часного суспільства, переконаний Бузескул.

В кінці 1885 р. світ побачила 6-та частина "Всесвітньої історії" Ранке, відмінною рисою якої став більш детальний опис подій, що, на думку Бузескула, призвело до деякої непропорційності та недостатності історичної перспективи. Опис детальних подробиць ніби суперечить власному погляду Ранке на завдання всесвітньої історії як такої [4, с. 347]. Загалом, 6-та частина "Всесвітньої історії" має той же характер, що й попередні її частини, проте саме в ній однобічність автора найбільше припадає до уваги. Навіть не дивлячись на такий суттєвий недолік, Ранке завжди змушує поновому поглянути на історію своїх сучасників. Його праця сповнена оригінальністю та новизною поглядів. Не пов'язані між собою на перший погляд події, набувають чіткого зв'язку в його дослідженнях. Водночас, цю ґрунтовну та величезну за обсягом працю можна назвати оригінальною та цікавою. У "Всесвітній історії"

простежуються нові на той час погляди та методи на дослідження історії. Ранке був першим хто не просто описував події, а простежував та аналізував їхній зв'язок в історичному процесі [4, с. 348].

Бузескул неодноразово і в подальшому звертався до аналізу творчості Ранке чиї праці складають епоху в розвитку історичної науки. Ранке у своїх працях звертав увагу на раніше не вивчені джерела, вказуючи на інший достовірний, проте зовсім не згаданий архівний матеріал, відкрив для історичної науки нові факти. Німецький історик був консерватором за своїми принципами. Це впливало частково з його погляду на історію та історичний процес, який він розглядав як природне продовження минулих епох, результат органічного розвитку людства. На думку, Бузескула, невід'ємною перевагою Ранке перед його попередниками був його критичний талант. У розробці правил критики джерел Ранке був недосяжним ідеалом для своїх чисельних послідовників та учнів. Проте Ранке здійснив переворот у вивченні нової історії не лише своїм критичним методом, він збагатив історичну науку введенням в обіг дослідження нових джерел. Бузескул відзначав і педагогічний талант Ранке, який створив власну школу в німецькій історіографії національної історії. Його учні, засвоївши метод вченого, мали необхідну підготовку до наукової діяльності, самі видавали історичні пам'ятки. Проте його наукова діяльність не обмежувалися лише Німеччиною, в обличчі Ранке вся європейська наука після його смерті втратила видатного вченого [5, с. 186].

Бузескул виявив себе чудовим знавцем тогочасної німецької історичної науки, що підтвердив його фундаментальний "Огляд німецької літератури з історії середніх віків". Причина такої уваги до праць німецьких істориків полягала у тому, що німецька історіографія має універсальний характер і ніде більше історичні дослідження не вирізняються таким багатством, різноманітністю, такою глибиною та критикою опублікованих джерел, як в Німеччині [6, с. 5]. Бузескул відзначає, що сприятливо вплинули на розвиток німецької історіографії блискуча німецька література та філософія епохи Романтизму, які пробудили бажання вивчати середньовічне минуле. Але особливо роль на розвиток історіографії та літератури мала війна за визволення Німеччини від наполеонівської окупації. Ця подія викликала піднесення в німецькому суспільстві національної свідомості, патріотизму та народного ентузіазму. Серед загального піднесення виникає думка про об'єднану та єдину Німеччину, що спонукає до вивчення історії власної держави. Наслідком цього національно-патріотичного руху стало видання "Monumenta Germaniae Historica" яка відзначалася ретельним порівнянням всіх можливих рукописів перед виданням джерела, глибоким аналізом та всебічною критикою тексту, хронологічним порядком, який в той же час зберігав зміст та оригінальність джерела. Видання пам'яток в Німеччині здійснювала також "Історична комісія" при Баварській Академії Наук, яка випускала "Хроніки німецьких міст", "Імперські акти". Окремі історики та видавці випускали важливі збірники документів: "Fontes rerum Germanicarum", "Bibliotheca rerum Germanicarum" та ін. Бузескул переконаний, що не було жодної історичної пам'ятки, яка б не викликала в німецькій літературі спеціального дослідження [6, с. 6-9].

Роблячи огляд головних творів німецької літератури середніх віків, Бузескул звернув увагу на праці професора з Кенігсбергу – Ф. Дана, знавця епохи "переселення народів" та формування Германської держави. Аналізуючи його працю "Королі Німеччини" (1861-1871), харківський історик розкриває суть історичної концепції

Дана. Королівську владу він вважає споконвічним надбанням германців, а не набутих в римлян. Її основа в найдавніші часи – міфологічна, патріархально-геройчна, але при цьому Дан зізнається, що боротьба з римлянами та переселення повинні були відобразитися на характері королівської влади та не відкидає існування республіканського устрою в багатьох германських племенах. В початковій історії германців, в їхніх рухах та переселеннях, Дан вбачає внутрішній органічний розвиток. Внаслідок цього він не звертає особливої уваги на зовнішні фактори, які впливали на розвиток королівської влади.

Проте в німецькій історіографії є протилежна точка зору. Зокрема, Г. Зібель в королівській владі, вбачає не національне надбання германців, а явище, яке виникло під впливом Риму. Зібель повністю заперечує будь-яку національну свідомість у германських племен на першому етапі їх поселення у межах Римської імперії. Дослідження Зібеля відрізняється ще й тим, що тут звертається увага на родові відносини германців, в той час як Дан та Г. Вайц відносять родовий побут германців до доісторичних часів та бачать лише відгуки родових відносин в історичні часи.

Для найкращого опису внутрішньої історії германських племен має слугувати капітальний твір Г. Вайца "Німецька конституційна історія", перший том якої вийшов в 1844 р. Ця праця відрізняється надзвичайним обсягом обробленого матеріалу, ретельністю дослідження та обережністю у висновках. Інколи ця обережність заважає авторові зробити висновки в кінці власного дослідження, не дивлячись на те, що була вивчена величезна кількість матеріалу. Тому, вважає Бузескул, для читання твору Вайца потрібна підготовка, оскільки матеріал викладений досить детально, проте висновки читачі мають робити самостійно. Другий том праці присвячений історії Франкської держави за Каролінгів та Меровінгів. Це одна із найцікавіших та найважливіших частин в дослідженні Вайца. Головне питання, яке тут підіймається – бенефіціальні відносини, їхнє виникнення та характер. Згідно з теорією Вайца в "переселенні народів" брали участь дружина, а не цілі племена народів. Саме дружині приписується заснування нових держав. Така точка зору мала вплив й на вивчення нашої історії, принаймні подібним поняттям про германську дружину скористався С. Соловйов під час пояснення заснування Русі варягами [6, с. 15].

Одним із найважливіших творів, який характеризує Бузескул є "Історія німецької імперії" В. Гізебрехта. Ця величезна за обсягом праця особливим чином підкреслює тісний зв'язок між загальною ситуацією в Німецькій імперії з одного боку, та характером та напрямком історичної літератури – з іншого. Гізебрехт почав свою працю в той час коли, Німеччина була ще розділеною, між тим національна свідомість вже пробуджувалася серед найкращої частини суспільства. Тоді історик звертається до найбільш славетних часів Німеччини, до епохи її блиску та могутності, коли за словами самого Гізебрехта "воля, слово та меч німецьких імператорів вирішували долю Заходу ... коли в дійсності існувала велика та могутня Німеччина". Основна мета книги не лише наукова, але й політична – пробудити в німецькій нації любов до вивчення свого рідного славетного минулого та відновити національну свідомість. Проте, за критичними зауваженнями Бузескула, книга мала ряд недоліків, зокрема, вона була доволі однобічна, зображувала лише історію імператорів, мала більш біографічний характер ніж науковий, що не задовольняло науковців того часу. Патріотизм Гізебрехта інколи невідповідно впливає на зміст твору, він втрачає свою неупередженість.

У висновку Бузескул звертає увагу на наукову та літературну діяльність в Німеччині в цілому, підкреслюючи нерозривний зв'язок історіографії зі становищем в країні в цілому, оскільки вона є невід'ємною частиною духовного життя народу. Під впливом політичного поступу та піднесенням народного духу зазвичай розвивається самосвідомість нації. Об'єднання Німеччини в значній мірі було обумовлено діяльністю німецьких літераторів, вчених-істориків та університетів.

У 1911 р. в збірнику "Історичні етюди" Владислав Петрович публікує статтю "Генріх Зібель, як історик-політик". Вчений по праву ставить Зібеля поряд із такими визначними істориками Німеччини як Ранке, Трейчке, Вайц, Гізебрехт та ін. Саме з цими визначними постами пов'язаний розвиток німецької історіографії, становлення національної свідомості та політичної єдності Німеччини під егідою Пруссії. Серед них одне з найперших місць належить Зібелю, автору таких праць як "Історія революційного часу" та "Заснування Германської імперії". Він був в основному істориком-політиком, активним учасником політичних подій в Німеччині 1848-1870 рр., що не могло не вплинути на вибір тем його дослідження та формування власних поглядів. Генріх Зібель був учнем славетного історика Німеччини Ранке, його послідовником та шанувальником. В школі Ранке Зібель засвоїв метод критичного дослідження історичних джерел. Проте назвати його сліпим послідовником було б несправедливо, оскільки свою самостійність у поглядах Зібель проявив вже у своїй дисертації. На відміну від свого вчителя, Зібель звертав величезну увагу на роль особи в історії, на вплив однієї людини на хід історичних подій. Через кілька років своєї діяльності у Зібеля почали чітко формуватися погляди, яких він буде дотримуватися протягом всього свого життя. Він був помірним лібералом, його ідеал – "правова держава" та конституційна монархія. Історик стояв на постулатах помірної свободи та сильної національної держави. В той час саме німецький лібералізм був носієм національної ідеї, саме тому Зібель не залишався осторонь політичних подій. В 1853 р. виходить у світ перший том його величезної праці "Історія революційного часу", яка була надзвичайно актуальною в ті часи. Після цього Зібель став впливовим істориком Німеччини. У 1881 р. Зібель отримує пропозицію від Бісмарка написати історію Германської держави, йому відкривають доступи в архіви та починається праця над ще одним визначним твором історика. Бузескул досить глибоко аналізує обидві праці Зібеля, проте ми зупинимося на поглядах німецького історика на історію як науку та на постать історика, який цю науку створює. На думку Зібеля, історик має бути критичним дослідником, знавцем політики та мистецтва [7, с. 222-223]. Сам він підходив до описуваного ним ідеалу історика, він був критичним дослідником. Зібель спростував низку міфів та легенд середньовічної історії, його художній талант проявився як найкраще у його працях. Як історик-політик він активно розвивав німецьку національну ідею та підтримував політичне об'єднання країни. Вивчення минулого давало йому розуміння сучасного, відкривало можливості до вирішення сучасних питань. Історик, на думку Зібеля, має пережити те, що він описує – жити в минулому як його сучасники. Відносно змісту та предмета історії, то вчений не заперечує культурної та економічної сторони, проте виключну перевагу віддає історії політичній. Держава та її доля має бути головним предметом дослідження історії.

Ще одним твором, присвяченим німецькій історіографії була книга Бузескула "Сучасна Німеччина та німецька історична наука XIX століття", яка вийшла друком в 1915 р. у ході Першої світової війни та ідеоло-

гічного протистояння протиборствующих сторін. У Вступі, Бузескул одразу ж звертає увагу на основну мету свого дослідження: "я хотів лише сприяти поясненню теперішньої німецької ідеології, яка вразила багатьох, та торкаюся лише тих сторін та напрямів німецької історіографії, які мають відношення до сучасних проявів боротьби" [8, с. 4]. У своєму дослідженні він намагався зрозуміти та пояснити чим саме був спричинений такий розвиток та піднесення Німецької імперії. Бузескул визначає основні риси сучасної Німеччини: як визнання грубої сили, як чогось вищого, як всевишнього моменту; культ цієї сили; відкритий цинізм у зневажанні права; непомірне возвеличення Німеччини та її культури, заради якої дозволяється винищувати інші народи; зневажання інших націй, відношення до них як до "варварів"; націоналізм та патріотизм, який приймав потворні риси. Подібна ідеологія якнайкраще проявилася в німецькій історичній науці. Потрібно звернути увагу, що це почало проявлятися задовго до 1866 та 1870 рр. Ключовим моментом розвитку такої ідеології були наполеонівські війни, де Німеччини зазнала болючої поразки, саме в цей момент пробудився національний дух та патріотизм серед німецького народу. Ще в 1808 р. Фіхте пише свої "Промови до німецького народу", де закликає до пробудження націоналізму та самосвідомості нації. Саме Фіхте зазначав, що Німеччина має бути об'єднана, проте він зауважував, що об'єднання викличе небезпеку володарювання Пруссії над всією Німеччиною. Для цього та для наступного покоління ідеалом були політично об'єднана Німеччина, сильна та вільна. У суспільстві пробудився інтерес до вивчення минулого рідної країни, до видання історичних пам'яток. В 1819 р. засновується "Товариство для вивчення давньої німецької історії".

Приблизно в цей період починається майже піввікова діяльність професора Ранке. Він був активним прихильником об'єднання Німеччини під егідою Пруссії. Монархіст та консерватор Ранке очікував, що об'єднання відбудеться насамперед завдяки сильній армії та підняттю національної свідомості. Сам Бісмарк прислуховувався до нього та вважав його своїм союзником. Учень Ранке Зібель вважав за необхідне об'єднання політики та історичної науки. Історія для нього була арсеналом, який міг постачати зброю для нападів та захисту. За своїми політичними поглядами Зібель був націонал-лібералом, саме тодішній німецький лібералізм й був носієм національної ідеї. Він як і його вчитель Ранке був прихильником Пруссії та великим шанувальником Бісмарка. Для того покоління, до якого належав Зібель, важливим нагальним питанням була політична доля Німеччини, її державне та національне об'єднання. Проте подібні погляди на німецьку націю та Пруссію мали й інші історики протилежні за своїми політичними поглядами. Г. Лео, сучасник та противник Ранке, мав схожий націоналістичний погляд на долю німецького народу, який він протиставляв іншим народам. Дальман, видатний представник націонал-лібералів своїми історичними працями та лекціями служив той самій справі – національній єдності на чолі із Пруссією. Ще один видатний історик Гервінус був лібералом, представником, німецької опозиції, прихильником політичної свободи, а разом з тим політичної єдності Німеччини. За його власними словами політичні цілі не суперечать національній єдності народу. Гервінус закликав націю принести всі свої сили та свою діяльність в єдину гідну площину – політичну. Літературна місія, за його словами, завершилася, тепер була черга за політичною. Історик пробуджував національну свідомість та пропагував національну єдність Німеччини, він мріяв про досягнення цієї мети іншим шляхом – ство-

ренням федерації германських держав на засадах свободи союзу, а не прусської гегемонії.

Ще одним визначним діячем в галузі історії та літератури був Т. Моммзен, великий німецький патріот, прусофіл, прихильник відкритої сили. В своїй праці "Римська історія" він завжди на боці переможців. На думку Моммзена, існує історичний закон, за яким більш політично розвинутий народ захоплює менш розвинуті, а "цивілізовані" держави захоплюють духовно відсталі країни – закон цей такий само загальний, як і всі інші закони природи [8, с. 33]. Цю ідеологію обґрунтовувала прусська історична школа, найвпливовішим представником її був Дройзен. В його працях, присвячених новій історії, яскраво відображені політичні погляди історика, його підтримка Пруссії та Гогенцоллернів. "Історія прусської політики" основною своєю метою мала возвеличення Пруссії, що мало привести до майбутньої великої Німеччини.

Одним з найяскравіших представників прусської школи був Трейчке. Великий вплив на нього мав його вчитель в Боні Дальман. У своїх працях Трейчке звертав велику увагу на роль держави, яка, у першу чергу, полягала в розвитку своєї могутності. Сила, могутність – це принципи держави, як віра принцип церкви, та любов до батьківщини. Могутність та розвиток держави може здійснюватися лише завдяки війні. Війна, на думку історика – вищий прояв людського духу. Сам Трейчке визнавав, що патріот у ньому набагато сильніший, ніж історик. Він відкрито заявляв, що політична історія Германського союзу може бути викладена лише з прусської точки зору. Подібне пруссофілство Трейчке найбільше відобразилося у його 5-томній праці "Німецька історія в XIX століття" (1879-1895 рр.) Багато хто з істориків вважав цю працю занадто публіцистичною та пропагандистською, ніж історичною, проте вона створила образ німецької історії для широкого кола громадян.

Підсумовуючи, Бузескул наголошує, що в XIX ст. завершився процес перетворення Німеччини у "велику Пруссію". Цьому активно сприяла німецька історична наука. Велика кількість праць видатних німецьких істориків носила відвертий пропагандистський пропрусський характер. Так звані "пруські історики" надали історії величезного впливу на суспільство, якого вона не мала в жодній іншій країні. Історики Німеччини змогли сформувати суспільну ідею "великої держави", що практично неможливо було зробити жодній партійній програмі. Історія стала зручною зброєю, яка допомогла об'єднати Німеччини під егідою Пруссії та перетворити її на централізовану мілітаристську державу з потужною національною свідомістю.

Харківський історик В.П. Бузескул зміг поєднати вміння працювати в конкретних сферах історичної нау-

ки із дослідженнями в галузі її історії, історіографії, теорії та методології. Його роздуми, які виливалися в блискучу літературну форму, внесли неабиякий вклад в дослідження вітчизняної методології історії. Бузескул не лише займався аналізом джерел, він звертався до критики праць відомих сучасних йому істориків. Він завжди виступав проти однобічності, яке часто притаманне історіографії, його погляди відрізнялися здоровим глуздом, певною прагматичністю та неупередженістю. Особливого сенсу його працям надавало поєднання в автора історика з історіографом. Внесок Бузескула у дослідження німецької історичної науки в російській історіографії XIX ст. – неоціненний, завдяки якому ми навіть зараз можемо прослідкувати весь етап розвитку німецької історичної науки в Німеччині. Завдяки працям Владислава Петровича Бузескула можна зрозуміти яким чином завдяки німецькій історичній науці Німеччина перетворилася на одну із найсильніших держав Європи другої половини XIX – середини XX ст.

Список використаних джерел

1. Афонюшкина А.В. Изучение новой истории в российской и германской историографии второй половины XIX века: проблемы взаимодействия. / А.В. Афонюшкина. // Вестник ВГУ. Серия: история, политология, социология – Воронеж, 2010. – №2. – С. 50-53.
2. Брега Г.С. Бузескул Владислав Петрович / Г.С. Брега // Энциклопедия истории Украины. – Т. 1 (А-В). – К.: "Наукова думка", 2003. – С. 392.
3. Бузескул В.П. Всемирная история Ранке. / В.П. Бузескул. // Журнал Министерства Народного Просвещения (далее – ЖМНП) – Ч. ССXL. – 1885. – С. 232-246.
4. Бузескул В.П. Всемирная история Ранке. / В.П. Бузескул. // ЖМНП – Ч. ССXLIV. – 1886. – С.345-362.
5. Бузескул В.П. Леопольд Ранке. Некролог. / В.П. Бузескул. // Исторические этюды. – СПб., 1911. – С.172-186.
6. Бузескул В.П. Обзор немецкой литературы по истории средних веков. / В.П. Бузескул. – Харьков., 1885. – С.5-38.
7. Бузескул В.П. Генрих Зибель как историк-политик. / В.П. Бузескул. // Исторические этюды. – СПб., 1911. – С.187-227.
8. Бузескул В.П. Современная Германия и немецкая историческая наука XIX столетия. / В.П. Бузескул. – Петроград., 1915.
9. Гольдин Н. С. Профессор В.П. Бузескул как историк античного мира / Н. С. Гольдин // Сборник статей в честь В.П. Бузескула. – Харьков, 1914. – С. X-XXVII.
10. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования. (1805 – 1905). – Харьков, 1908. – С.287-291.
11. Новиков М.В., Перфилова Т.Б. В.П. Бузескул: принципы исторического исследования / М.В. Новиков, Т.Б. Перфилова. // Ярославский педагогический вестник. – 2008. – №1. – С. 48-56.
12. Петров М.Н. Новейшая национальная историография в Германии, Англии и Франции. / М.Н. Петров. – Харьков, 1861. – 309 с.
13. Фролов Э.Д. Научное творчество профессора Владислава Петровича Бузескула (1858-1931) как живое олицетворение исторического синтеза / Э. Д. Фролов. // Бузескул В. П. Введение в историю Греции. – СПб.: Издательский дом "Коло", 2005. – С. 9-38.
14. Успенский Ф., Марр Н., Бартольд В., Платонов С. Записка об ученых трудах профессора В.П. Бузескула / Ф. Успенский, Н. Марр, В. Бартольд, С. Платонов // Известия Российской Академии Наук. – Серия VI. – Т. XVI. – 1922. – С. 111-114.

Надійшла до редколегії 01.02.13

М. Стельмах, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

НЕМЕЦКАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ НАУКА XIX ВЕКА В ИСТОРИОГРАФИЧЕСКОЙ НАСЛЕДИИ В.П. БУЗЕСКУЛА

В статье анализируются труды харьковского историка-античника В.П. Бузескула, посвященные развитию немецкой историографии и отдельных выдающихся историков XIX века.

Ключевые слова: В. П. Бузескул, Харьковский университет, немецкая историческая наука XIX века, Л. фон Ранке, Г. Зибель, Т. Моммзен, В. Гизебрехт.

M. Stelmakh, Graduate stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE GERMAN HISTORICAL SCIENCE OF THE XIX CENTURY IN HISTORIOGRAPHICAL LEGACY OF V.P. BUZESKUL.

In the article the works of the historian of Kharkiv university V. Buzeskul are analyzed. They are devoted to the development of the German historiography and to a few outstanding historians of the XIX century.

Key words: V. Buzeskul, Kharkiv University, German historical science of the XIX century, L. von Ranke, G. Siebel, T. Mommsen, W. Gizebreht.